

Marie-Dominique Philippe, OP

PRIGIMTIS, ASMUO IR MALONĖ

Teologiniu požiūriu labai svarbu patikslinti tai, kas tradiciškai vadinama malonės ir prigimties santykiais – prie to dar grįšime. Šiuo klausimu vyko smarkūs debatai tarp dominikonų ir tėvų jėzuitų; jį aiškinantis, buvo karštai diskutuojama, pasiremiant įvairiomis Tomo Akviniečio interpretacijomis. Tai esminis visų laikų klausimas, sukeliantis daugybę diskusijų, dažniausiai kylančių tarp teologinių mokyklų – Bažnyčiai neseniai teko susidurti su tokiais ginčais garsiojoje diskusijoje, kilusioje dėl tėvo de Lubaco veikalo *Antgamtiskumas: istorinės apybraižos*¹. Mūsų užduotis traktuoti šį klausimą ne kaip mokyklos klausimą, bet pabandyti jį iš naujo suformuluoti jo ištakose. Jis tikrai esminis ir daro milžinišką poveikį visam mūsų krikščioniškajam gyvenimui, nes visi požiūriai į krikščioniškąjį gyvenimą išsiskiria malonės ir prigimties santykių teologijoje.

TIKĖJIMAS IR PROTAS: TEOLOGIJA

Akivaizdu, jog ši problema pirmiausiai liečia proto ir tikėjimo santykius, nuo kurių esmiškai priklauso geras teologijos supratimas. Enciklika *Fides et ratio* mums primena, kad teologija apima proto bendradarbiavimą su tikėjimu. Kyla klausimas, kaip tikėjimas gali įjinti žmogaus protą? Tikėjimas išsiskiria malonėje, o žmogaus protas – jo sieloje: protas yra žmogaus sielos galia. Argi suformuluoti klausimą apie tikėjimo ir proto bendradarbiavimo galimybę ir ieškoti atsakymo, kokia yra šio bendradarbiavimo prigimtis, nėra didysis, pamatinis teologo uždavinys, prie kurio jis nuolatos turėtų sugrįžti?

Istoriniu požiūriu teologija Bažnyčioje gimė labai anksti. Jau pirmųjų Bažnyčios tėvų raštuose konstatuojame labai skirtingas teologijos formas. Ypač reikšminga, kad jie nedvejodami tvirtino tam tikras tiesas apie Dievą, Švenčiausiąją Trejybę, Kristų, krikščionių, Bažnyčios gyvenimą – tiesas, kurios nėra tiesiogiai apreikštos Šventajame Rašte, bet kyla iš tikėjimo ir žmogiškojo proto bendradarbiavimo². Po Bažnyčios tėvų krikščioniškojo pasaulio galvosenos raidą ypatingai paženklino teologai. Vienas iš jų, Tomas Akvinietis, didis teologas, akivaizdžiai išryškino tikėjimo ir proto

¹ *Surnaturel, études historiques*, Paris, Aubier-Montaigne, 1946 (naujojo leidimo, 1991m. publikuoto Desclée de Brouwer, pratarmėje reziumuojami šios publikacijos sukelti debatai). Žr. taip pat H. DE LUBAC, *Augustinisme et théologie moderne* ir *Le mystère du surnaturel*, Paris, Aubier-Montaigne (coll. *Théologie*, n° 63 ir 64), 1965.

² „Raštas nėra Bažnyčiai vienintelis atskaitos taškas. „Svarbiausias tikėjimo principas“ kyla iš Dvasios sukurtos vienybės tarp šventosios Tradicijos, Šventojo Rašto ir Bažnyčios Magisteriumo. Dvasia taip juos tarpusavyje susiejo, kad vienas be kito jie negali apsieiti“ (JONAS PAULIUS II. *Fides et ratio* 55).

santykius – jis parašė ypatingos svarbos mokslinės teologijos veikalą, kuriame atsispindi itin tobula jo proto tarnystė tikėjimui. Tai vėl primena Jonas Paulius II enciklikoje *Fides et ratio*:

Epochoje, kurioje krikščionių mąstytojai iš naujo “atradinėjo” senovės filosofijos, o ypač Aristotelio, lobius, didis Tomo nuopelnas buvo tas, kad jis aiškiai parodė proto ir tikėjimo harmoniją. Ir proto šviesa, ir tikėjimo šviesa ateinančios iš Dievo, aiškino jis, todėl tarp jų negali būti jokio prieštaravimo. [...] Todėl tikėjimas nebijo proto, bet ieško jo pagalbos ir juo pasitiki. Lygiai kaip malonė remiasi prigimtimi ir padeda jai pasiekti pilnatvę, taip tikėjimas remiasi protu ir jį tobulina. [...] Nors Angeliškasis mokytojas labai rimtai pabrėžė antgamtinį tikėjimo pobūdį, tačiau nepamiršo, jog tikėjimą svarbu suprasti; jis tikrai nuodugniai ištyrė tikėjimą ir tiksliai apibrėžė jo esmę. [...] Bažnyčia buvo teisi, nuolat pristatydama šv. Tomą kaip doktrinos mokytoją, teisingai tyrinėjantį teologiją.¹

Siekdamas, kad teologinės studijos būtų tobulesnės ir *tikresnės*, šv. Tomas nedvejodamas paliko Avicena – anuomet pripažintą visų, o ypač jo mokytojo Alberto Didžiojo – ir tiesiogiai grįžo prie Aristotelio. Jam buvo priekaištaujama, kad palikęs tikintįjį, idant pasiremtų pagoniu. Žinoma, jis pasielgė labai drąsiai. Labiau už viską tiesos ieškantis šv. Tomas buvo laisvas žmogus – būtent meilė tiesai darė jį laisvu. Tuometinis popiežius priėmė šv. Tomo perspektyvų požiūrį, tai suteikė pastarajam drąsos, tačiau reikia nepamiršti, kad jo drąsa iššaukė Sorbonos kritiką. Tai smarkiai atsiliepė tomizmui: labai greitai po šv. Tomo ir Henriko Gandiečio buvo grįžta prie Avicenos... Tiesos ieškojimo viršūnėje išsilaikyti sunku!

Aristotelio filosofijos studijų dėka šv. Tomas pranoksta savo mokytoją Albertą Didįjį ir radikaliai atnaujina teologinį prigimties ir malonės santykių tyrinėjimą. Tą pastebėsime, palyginę *Sentencijų komentarą* ir *Teologijos sumą*.

Jei norime pranokti mokyklų ginčus, privalome grįžti prie *tikros* teologijos ir labiau įsigilinti tiek į Apreiškimo duotybę, tiek į pirmąją būties filosofiją. Argi šiandien tai ne būtinybė? Privalome iš naujo suformuluoti klausimą jo ištakose, ypač sugrįžti prie šv. Jono Evangelijos ir pasinaudoti realistine filosofija, galinčia patenkinti žmogiškojo proto tiesos poreikius. Taigi, pabandykime suvokti, kaip tikra „pirmoji to, kas yra, filosofija“, integruoja žmogiškojo asmens tyrinėjimą į metafizinius

¹ Ten pat, 43.

ieškojimus¹ – ko neatliko scholastika – ir leidžia iš naujo bei giliau kelti minėtą klausimą.

MALONĖ SUPONUOJA PRIGIMTĮ...

Priimta sakyti, o ir patsai šv. Tomas taip teigia, jog „malonė suponuoja prigimtį²“. Tai labai teisinga: juk krikštijamas gyvas vaikas; ar naujagimis būtų krikštijamas savo gimimo dieną, ar po mėnesio, abiem atvejais jis gyvena žmogiškąjį gyvenimą. Taigi, malonė suponuoja žmogiškąją prigimtį. Gimimas malonės gyvenimui suponuoja gimimą žmogiškajam gyvenimui. Be to, vaikas gimsta su „prigimtine nuodėme³“ – gimtąja nuodėme ir jos padariniais. Vaikas dėl to nekaltas – jis kenčia, kaip Adomo ir Ievos palikuonis, priklausantis žmonių giminei. Tačiau per krikštą jis yra atperkamas Kristaus krauju; krikštas suteikia krikščioniškąją malonę, kuri išdildo pirmąją kalbę, suteikia tikėjimo, vilties ir meilės dorybes. Malonė, suteikta krikšto metu, vėliau įgalina priimti Jėzų Eucharistijoje ir toliau skleidžiasi: vaikas tampa gyva būtybe, besimaitinančia Dangaus duona, Kristaus kūnu. Krikšto dėka jis gali gyventi tikėdamas Dievo žodžiu, iki užaugęs išmintimi ir meile, galės pajungti savo protą tikėjimo tarnybai. Mes darome tai kiekvieną dieną: melsdamiesi ar studijuodami teologiją, pajungiame savo protą mūsų tikėjimo tarnybai. Kuo labiau pabudęs mūsų protas, kuo stipresnis ir didesnis tikėjimas, tuo iš tikėjimo ir proto bendradarbiavimo gimstanti teologija tampa įžvalgesnė, gražesnė, kilnesnė, gyvesnė...

Svarstydami apie malonės ir žmogiškosios prigimties santykius, prieiname prie išvados: žmogiškoji prigimtis yra „paklūstančios potencijos⁴“ malonės atžvilgiu. Viena vertus, žmogiškoji prigimtis geba

¹ Plg. M.-D. PHILIPPE'AS, « Le problème de la personne, sommet de la philosophie première », in: *Aletheia* n° 4 (1993 gruodis), p. 9-39. Žr. taip pat *Les trois sagesse*, Paris, Fayard (coll. *Aletheia*), 1997, p. 149 sq.

² Šventasis Tomas nori pabrėžti, jog tikėjimas suponuoja protą: „Dievo buvimas ir kiti dalykai, kuriuos galima pažinti apie Dievą prigimtinio protu, kaip sakoma Laiške romiečiams (1, 20), nėra tikėjimo punktai, bet įžanga į tikėjimo punktus. Mat tikėjimas taip suponuoja prigimtinių pažinimą, kaip malonė – prigimtį ir kaip tobulumas – tai, kas gali būti išstobulinta“ (*Teologijos suma (ST)*, I, q. 2, a. 2, ad 1. Žr. taip pat *ST*, I-II, q. 99, a. 2, ad 1.

³ „Kaip kad aktualioji nuodėmė, įvykdoma kokiu nors [kūno] nariu, yra to nario nuodėmė tikrai tiek, kiek tas narys yra paties žmogaus dalis, ir todėl ji vadinama *žmogiška nuodėme*, taip ir gimtoji nuodėmė yra šio asmens nuodėmė tikrai tiek, kiek šis asmuo gauna prigimtį iš pirmojo tėvo (*recipit naturam a primo parente*), dėl ko ji ir vadinama *prigimties nuodėme*, anot Laiško efeziečiams (2, 3): *Iš prigimties buvome rūstybės vaikai*“ (*ST*, I-II, q. 81, a. 1).

⁴ „Žmogaus sieloje, kaip ir bet kuriame kūrinyje, įžvelgiama dvejopa pasyvioji potencija: viena – lyginant su prigimtinio veiksnio, o kita – lyginant su pirmuoju veiksnio, galinčiu bet kurį kūrinį atvesti į kokį nors aktą, aukštesnį už tą aktą, į kurį jis yra atvedamas prigimtinio veiksnio: ši potencija paprastai yra vadinama *klusnumo potencija* kūrinyje“ (*ST*, III, q. 11, a. 1). Norėdamas aiškiau nušviesti klausimą, šventasis Tomas pasinaudoja menine veikla: medis pats savaime netampa statula – jis tampa ja per menininką, kuris apžiūri medžiagą ir perkeičia ją pagal savo projektą, savo idėją (*idea*). Medis yra paklūstančios potencijos statulos atžvilgiu...

priimti pašvenčiamą malonę, – krikščionišką malonę, – kuri žmogaus prigimtį nepaprastai sutaurina ir pakylėja, nes pašvenčiamosios malonės dėka žmogus tampa Dievo sūnumi¹, Tėvo vaiku²; kita vertus, žmogiškoji prigimtis pati savaime neturi pozityvaus nusiteikimo priimti malonę – malonė dovanojama, žmogiškoji prigimtis pati savaime nėra aktyviai į ją nukreipta.

Tuo remdamiesi, galime tvirtinti, kad tam tikra prasme malonė nėra „pagal prigimtį“, tačiau taip pat ji nėra prieš prigimtį – ji „nepanaikina prigimties“³. Malonė yra „virš prigimties“⁴ ir ją išstobulina.

Malonė nėra „pagal prigimtį“, nes būti pagal prigimtį reikštų sustoti ties tuo, ką prigimtis gali savaime įgyti, atsižvelgiant į tai, kas ji yra ir ką ji pati gali pasiekti pagal jai būdingo tikslo reikalavimus. Pavyzdžiui, iš prigimties galime lavinti savo protą – jis yra „pagal mūsų prigimtį“; taip pat iš prigimties galime ugdyti savo meilę – žmogiškoji meilė yra „pagal mūsų prigimtį“, ji įtikslina prigimtį tiek, kiek siekia jos ribos.

Kita vertus, „malonė nepanaikina prigimties“, ji – ne prieš prigimtį. Malonė suteikia antgamtinį tikslą, kuris nėra priešingas prigimčiai ir jos nesugriauna, tačiau ji lieka „virš prigimties“. Malonės tikslas – padaryti mus Dievo vaikais; malonės dėka suvokiame, kad mūsų Tėvas, kuris yra danguje, yra mus gelbstinčio Jėzaus Tėvas. Jėzus per Kryžių mums davė šią malonę tam, kad vieną dieną gyventume tuo, kuo pats Dievas amžinai gyvena – įžengtume į palaimingąjį regėjimą, kai Dievą regėsime tiesiogiai.⁵

Malonės gyvenimas viršija mūsų žmogiškąjį gyvenimą. Malonė leidžia žmogiškajai prigimčiai išplėtoti bei įgyvendinti dalykus, kurie ją pranoksta. Mūsų antgamtinis gyvenimas per malonę skleidžiasi ne prieš prigimtį, bet pasilikdamas giliojoje jos tikslo vagoje. Matome, jog santykis tarp prigimties ir malonės proto lygmenyje atsiliepia proto sąryšiui su tikėjimu, o valios lygmenyje – su viltimi ir dieviškąja meile. Paaiškėja,

¹ „Juk jūs visi tikėjimu esate Dievo vaikai Kristuje Jėzuje“ (Gal 3, 26). „Taigi jūs esate įsūniai; Dievas atsiuntė į mūsų širdis savo Sūnaus Dvasią, kuri šaukia: „Aba, Tėve!“ Tad tu jau nebe vergas, bet įsūnis, o jeigu įsūnis, tai Dievo valia esi ir paveldėtojas“ (Gal 4, 6-7). „Visi, vedami Dievo Dvasios, yra Dievo vaikai. Jūs gi esate gavę ne vergystės dvasią, kad ir vėl turėtumėte bijoti, bet gavote įsūnytės Dvasią, kurioje šaukiame: „Aba, Tėve!“ Ir pati Dvasia liudija mūsų dvasiai, kad esame Dievo vaikai“ (Rom 8, 14-16). Plg. taip pat Žyd 12, 4-11; Mt 5, 9; Lk 20, 36; Jn 10, 34-36.

² „Žiūrėkite, kokia meile apdovanojo mus Tėvas: mes vadinamės Dievo vaikai ir esame! Pasaulis nepažįsta mūsų, nes ir jo nepažino“ (1 Jn 3,1).

³ *ST*, I, q. 1, a. 8, ad 2.

⁴ „*Gratia est supra naturam humanam*“ (*ST*, I-II, q. 110, a. 2, ad 2).

⁵ „Dabar mes regime lyg veidrodyje, mėslingu pavidalu, o tuomet regėsime akis į akį“ (1 Kor 13, 12). „Viešpats kalbėdavosi su Moze veidas į veidą, kaip žmogus kalbasi su savo bičiuliu“ (Iš 33, 11; plg. 34, 10).

kokiu būdu malonė nėra prieš prigimtį, bet ėima prigimtini žmogaus asmens tikslą, jį perkeisdama ir pakylėdama iki dieviškojo tikslo¹. Malonę galėtume apibrėžti kaip *habitus* – tai parodytų, jog malonė suponuoja prigimtį – tačiau to neužtenka, nes nepakankamai parodomas būdingasis malonės vaidmuo tikslo atžvilgiu.

JĖZAUS POKALBIS SU NIKODEMU: NAUJASIS GIMIMAS

Norėdami tikėjimu geriau prisiderinti prie malonės slėpinio, atidžiai išsiklausykime į Jėzaus žodžius šv. Jono Evangelijoje, į Jėzaus pokalbį su Nikodemu. Mums šis pašnekesys ypatingas – Jėzus kalbasi su teologu. Jėzus duoda teologijos pamoką Įstatymo mokytojui... Topteli mintis: išties būtų neblogai, jei Jėzus retkarčiais taip pasielgtų ir su teologais. Argi nebūtų įdomu išgirsti Jo nuomonės apie tai, ką Jo mokiniai teologai prišneka apie Dievo slėpinį? Jėzus kalba mums gyvu žodžiu. Jis, turbūt, neretai pagalvoja, kad teologų kalba anaipol ne tokia gyva kaip Jo, trykštanti iš šaltinio. Tai ypač akivaizdu, kai kalbama apie malonės slėpinį!

Evangelija pabrėžia, kad Nikodemas buvo geras Įstatymo mokytojas – netgi labai geras ir žinomas. Tai „žydų didžiūnas“², žymus asmuo, jaučiantis savo vertę. Jis labai pagarbiai pasveikina Jėzų: „Rabi, mes suprantame, kad esi atėjęs nuo Dievo kaip Mokytojas, nes niekas negalėtų padaryti tokių ženklų, kokius tu darai, jeigu Dievas nebūtų su juo“³. Nedaug tokių pasveikinimų Jėzui teko išgirsti per savo gyvenimą! Tai nepaprastas pasveikinimas, nes jį ištaria Įstatymo mokytojas. Jėzus nedelsia jam atsakyti... Jaučiame, kad Jo širdis dega: Jėzus stovi prieš protingą, tiesos ieškančią žmogų, kuris ateina pas Jį nakčia, nes bijo susigadinti gerą vardą. Tai pernelyg pavojinga: kai esi gerą vardą turintis Įstatymo mokytojas, turi atsizvelgti į savo reputaciją... Taigi, Jėzus nedelsia ir, net neatsakęs į jo pasveikinimą, taria: „Iš tiesų, iš tiesų sakau tau: jei kas neatgims iš aukštybės (*arba*: „iš naujo“ – *vert. past.*), negalės regėti Dievo karalystės“⁴. Jėzus ištaria šiuos žodžius taip tikroviškai, kad tiesiog pribloškia Nikodemą, kuris toli gražu nėra kvailas. Nikodemas pradeda ironizuoti, kad laimėtų laiko, nes nežino, ką atsakyti – jis nesupranta, tačiau, nenorėdamas to parodyti, ima diskutuoti apie gimimo būdą: „Bet kaip gali gimti žmogus, būdamas nebejaunas? Argi jis gali antrą kartą įeiti į savo motinos iščias ir vėl užgimti?“⁵ Vargšas Nikodemas puikiai žino, kad nebegalėtų antrąkart

¹ Būtent tai teigia šventasis Tomas, kai kalbėdamas apie Kristaus palaimintąjį regėjimą tvirtina, jog šis žmogui yra „*secundum naturam*“ tiek, kiek žmogiškoji prigimtis yra „*capax*“ jo atžvilgiu savo dvasine siela, sukurta pagal Dievo paveikslą (plg. III, q. 9, a. 2, ad 3).

² Jn 3, 1.

³ Jn 3, 2.

⁴ Jn 3, 3.

⁵ Jn 3, 4.

įeiti į motinos iščias, tai neįmanoma... Vadinasi, su Dievo karalyste jam viskas baigta! Jėzus jį nuramina: kalbama ne apie biologinį gimimą. Kalbama apie kitonišką, bet vis dėlto *tikrą* gimimą: „Iš tiesų, iš tiesų sakau tau: kas negims iš vandens ir Dvasios, neįeis į Dievo karalystę. Kas gimė iš kūno, yra kūnas, o kas gimė iš Dvasios, yra dvasia...“¹ Jėzus pavartoja žodį *gimti*. Tai labai stipru: kad įeitume į Dievo karalystę, reikia *gimti iš naujo*. Kad tai įvyktų, būtina malonė.

Teiginys, kad malonė suponuoja prigimtį, taigi kad ji yra akcidentas, kažkas antrinis, kokybė, *habitus* – teisingas, bet nepakankamas. Jėzus vartoja žodį „gimimas“, vartoja jį, kalbėdamasis su Įstatymo mokytoju. O „gimimas“ reiškia kažką radikaliau už akcidento atsiradimą. Gimimas – naujos būtybės atsiradimas. Žinoma, ši nauja būtybė ateina perkeisti ankstesnės būtybės. Taigi, ji nėra pirma. Todėl teisingai sakoma, kad būties požiūriu ji – *tarsi* kokybė. Tačiau tai labai ypatinga kokybė – kokybė, atnešanti naują gyvenimą. Naujoji būtybė yra dieviškos prigimties. Aš nepajėgus suprasti, kas ji – tai slėpinys. Vis dėlto suprantu, kad ji yra naujo gyvenimo principas, taigi ji tikrai naujo gimimo vaisius. Jėzus itin pabrėžia naują gimimą, o kai Nikodemas dedasi nesuprantas, Jėzus pykteli ir papeikia jį: „Esi Izraelio mokytojas ir šito nesupranti?“² Gal būtent tai Jėzus pasakytų kai kuriems teologams: „Esi teologas ir nesupranti, jog gimti reikia tam, kad taptumei Dievo vaiku. Būti Dievo vaiku nėra kažkas akcidentalų, tai tavo gyvenimo esmė.“ Kai kurie teologai iki šiol tebepainioja būties ir gyvybės požiūrius ir nesuprasdami tebekartoja: malonė prisijungia prie prigimties, taigi ji akcidentas. Tuo tarpu šv. Jono Evangelijoje Jėzus sako, jog reikia gimti iš naujo – iš vandens ir Šventosios Dvasios: malonės dovana yra gimimas Dievo vaiko gyvenimui, tai dieviškojo gyvenimo pradai.

Taigi teologine išvada apsiriboti negalime. Teigti, kad malonė yra antrinė būties požiūriu – būtina, tačiau to negana. Tikėjimas Jėzaus žodžiu apima daugiau, pirmiausiai jis siejasi su gyvybe. Teigdami, kad malonė yra *habitus* ir čia sustodami, sumenkiname tiesą. Reikia grįžti prie šaltinio – prie tokio malonės slėpinio, kokį pats Jėzus mums apreiškia savo mokymu. Žinoma, kad gerai suvoktume, koks yra gimimas dieviškajam gyvenimui, turime nepamiršti, kad žmogiškasis, prigimtinis gimimas yra pirmesnis – juk krikštijama gyva būtybė. Todėl sakoma, kad malonė suponuoja prigimtį. Deja, iškyla pavojus čia ir sustoti, pasitenkinti tvirtinimu, jog malonė yra kokybė, *habitus*. Reikia pereiti nuo suvokimo prie sprendimo – tampa akivaizdu, jog tikėjimą reikia derinti prie Jėzaus mokymo. Tai, ką supratome tvirtindami, jog malonė yra *habitus*, nėra slėpinys. Reikėtų sakyti: ji – *tarsi* kokybė, ypatinga kokybė, naujo ir amžinojo gyvenimo pradžioje.

¹ Jn 3, 5-6.

² Jn 3, 10.

Tampa aišku, jog prie Dievo Žodžio sugrįžtantis teologas dirba išmintingai. Teologas, pasiliekančias prie savo išvadų, dirba mokslinį darbą, pamiršdamas, kad turi reikalą su mokslu¹, prieinamu tik šventųjų pažinimui, mokslu, kuris yra ir išmintis². Reikia suprasti šią esminę perskyrą tarp išminties ir teologijos mokslo. Deja, dažnai teologai labiau domisi savo išvadomis negu Dievo žodžiu, kuris yra tiesioginis šaltinis ir gyvas žodis, susijęs su savuoju Šaltiniu. Teologinė išvada turi mus sugrąžinti prie Kristaus žodžių, turi padėti atrasti jų inteligibilumą, kuris yra tiesiog stebėtinas ir niekuomet neišsemiamas. Pirmiausia reikia suvokti dvasią: teologinė išvada, žinoma, įdomi, tačiau ji kyla iš Dievo žodžio ir turi prie jo grįžti. Ji turi grįžti prie savo šaltinio, o jis gilus, nes jis – patsai Dievas. Būtent šis šaltinis mums rūpi ir teikia gyvybę, būtent prie jo nuolat grįžtame.

Jei naujasis gimimas – malonės dovana, vadinasi, į malonę reikia žvelgti *gyvybės* požiūriu. Jeigu žvelgiame į malonę vien būties požiūriu, regime tikrai materialų jos aspektą; tuomet teigiama, kad malonė suponuoja žmogiškąją prigimtį, todėl yra akcidentas: pirmasis, pats kilniausias akcidentas (t.y. *habitus*), tačiau akcidentas. Šis teiginys, be abejo, teisingas, tačiau lieka materialus. Kad suvoktume malonės slėpinį, turime žvelgti į jį gyvybės požiūriu. Gyvybės požiūriu, malonė ateina perkeisti mūsų žmogiškosios sielos (o ne vien prigimties), idant suteiktų sielai naują tikslą – tiesiogiai regėti Dievą. Jei šis naujasis tikslas yra antgamtinis ir gyvybės požiūriu substancialus, malonė turi mūsų sielą perkeisti radikalčiai ir substancialčiai. Tuomet, kai neskiriame būties nuo gyvybės, atsiranda dvi substancijos „viena ant kitos“ – siela ir malonė... Akivaizdu, jog negalima malonės laikyti *habitus* absoliučia prasme, vien šiuo požiūriu apsiriboti negalima – beje, kaip nebūtų galima apsiriboti vien požiūriu į tikslą: reikia abiejų.

ŽMOGAUS ASMUO TAMPA DIEVO VAIKU

Žmogaus asmuo tampa Dievo vaiku, todėl reikia žvelgti ne vien į prigimtį, bet ir į asmenį: žvelgti į asmenį metafiziškai, t.y. išminties žvilgsniu, kaip į Dievo vaiką. Krikštijamas yra žmogaus asmuo, net jeigu vaikas kaip asmuo dar nėra subrendęs – tokiu atveju jis yra besiformuojantis asmuo ir už jį pasirenka tėvai, krikštatėvis bei krikštamotė. Žvilgsnis į malonės dovana asmeniui daug tobulesnis negu žvilgsnis į malonės dovana prigimčiai: malonę gauna asmuo kaip asmuo. Kad būtų aiškiau, turėtume žvelgti į asmenį išminties žvilgsniu įmančiu metafizinį požiūrį. Išminties ir pirmosios to kas yra filosofijos perspektyva pagilina požiūrį į žmogiškąjį asmenį, turintį protą ir valią – gebėjimą pažinti tikrybę ir gebėjimą mylėti gerį. Žmogaus asmuo geba lavinti savo

¹ Plg. *ST*, I, q. 1, a. 2.

² *Ibid.*, a. 6.

protą bei valią. Žinoma, žmogaus asmuo apima ir kūną – tai jo substancialus sąlygotumas, apima gebėjimą kurti – tai menas, apima ir apdairumą, leidžiantį orientuotis ir kreipti savo jėgas į tikslą; tikslo požiūriu žmogaus asmuo *pirmiausia* pasižymi protu ir valia: protas geba ieškoti tiesos ir atrasti Dievo buvimą, o valia sugeba Jį mylėti ir garbinti. Argi ne tai pabrėžia Jonas Paulius II, tvirtindamas, kad vien tik išminties protas gali būti „harmonijoje“ su tikėjimu ir išplėtoti Dievo žodi, kad rastųsi teologija¹? Kad suvoktume proto bendradarbiavimą su tikėjimu, argi nereikia proto, sugebančio patvirtinti Dievo egzistenciją, ir valios, sugebančios mylėti Dievą, Jį garbinti?

Suprantama, nagrinėjant žmogaus asmens kaip asmens santykį su malone, atsiveria visai kitokia perspektyva, nes atsiduriame *tikslo* plotmėje. Tada kyla klausimas: koks yra žmogiškojo asmens tikslas? Kaip malonė šį tikslą perkeičia? Žmogaus asmens santykius su malone galime aiškiausiai ir giliausiai suvokti tikslo lygmeniu. Malonės dėka žmogaus asmuo tampa nauju asmeniu. Mes tampame sūnumis – Dievo vaikais, pajėgiančiais ištarti: *Aba, Tėve*². Ši sūnaus santykį su Tėvu įmanoma suvokti vien tikslo šviesoje: Tėvas suteikia sūnui galimybę įgyti Jo palikimą, Jo laimę, Jo paties tikslą.

Žmogaus asmuo, iš prigimties gebantis kontempliuoti Dievą savo protu, yra malonės perkeičiamas pačiu savo tikslu tam, kad ne tik analogiškai kontempliuotų Dievą (kaip kad tai įmanoma žvelgiant filosofiskai), bet kad galėtų regėti Dievą akis į akį ir tobulai gyventi Danguje esančio Tėvo paveldu. Tėvas, kai jis *tikrai* yra tėvas, perduoda paveldą savo sūnums, vaikams, savo mylimiesiems. Jis duoda jiems tai, kas sudaro Jo laimę, Jo gyvenimą – Jo paties gyvenimą. Antgamtiniame lygmenyje per malonę Dievas Tėvas mums visiškai perduoda savo paveldą. Jis perduoda jį žmogaus asmeniui, kuris malonės dėka įstengia gyventi tuo, kuo gyvena pats Dievas. Ši dieviškąjį gyvenimą mes gyvename dieviškąja meile – žinoma, šioje žemėje taipogi tikėjimu bei viltimi³. Gyventi tikėjimu ir viltimi – tai jau substancialiai, nors ir slėpingai, gyventi tuo, kuo Dievas gyvena.

Tampa aišku, kad asmens ir malonės santykius reikia apibūdinti pasitelkiant nebe formaliąją priežastį, o apsvarstant ryšius tarp pradinę, netobulą laimę teikiančio tikslo bei tobulo tikslo. Šitaip žvelgti į dalykus

¹ "Idant derėtų su Dievo žodžiu, filosofija, kaip galutinės bei visuotinės gyvenimo prasmės ieškojimas, visų pirma privalo atgauti *išminties matmenį*" (*FR*, 81); plg. M.-D. PHILIPPE'AS, « L'encyclique *Fides et ratio* et les enjeux philosophiques d'aujourd'hui », *Aletheia* n° 16 (décembre 1999), p. 9-32.

² Rom 8, 15; Gal 4, 6.

³ „Žiūrėkite, kokia meile apdovanojo mus Tėvas: mes vadinamės Dievo vaikai ir esame! Pasaulis nepažįsta mūsų, nes ir jo nepažino. Mylimieji, mes dabar esame Dievo vaikai, bet dar nepasirodė, kas būsime. Mes žinome, kad kai pasirodys, būsime panašūs į jį, nes matysime jį tokį, koks jis yra. Kiekvienas, kas turi jame tokią viltį, skaistina pats save, nes ir jis yra skaistus“ (1 Jn 3, 2-3). Žr. oficialų vertimą!! - KJP

daug suprantamiau – tuomet suvokiame, kad malonės dovana įima pačią žmogiškosios būtybės substanciją asmens plotmėje tam, kad perkeistų žmogišką būtybę į dievišką asmenį, į Dievo vaiką. Iš tiesų galima sakyti, jog malonė ir dieviškoji meilė patenkina pačius giliausius žmogiškojo asmens troškimus; žinoma, tamsoje ir dar netobulai tol, kol esame šioje žemėje, tačiau antgamtinė palaima mums yra *pažadėta*: taigi jis jau yra mums duotas kaip pažadas, troškimas, viltis. Santykis tarp prigimtinės tvarkos (žmogaus asmens) ir antgamtinės tvarkos (Dievo vaiko) tampa daug aiškesnis, nes yra įimamas prigimtinis, radikalus į tikslą nukreiptas troškimas. Žinoma, iš prigimties mes neturime aiškaus troškimo regėti Dievą, tačiau iš prigimties substancialiai trokštame būti Jo patraukti taip, kaip Jis to norės. Antgamtinė tvarka – malonės dovana – išplėtoja šį troškimą, pakylėdama jį vilties dorybe ir dieviškąja meile. Tuomet suvokiame jį kaip žmogiškojo asmens – Dievo vaiko, sūnaus – ryšį su Dievu Tėvu. Mūsų filosofinės pastangos tyrinėti žmogiškąjį asmenį metafiziniu ir išminties požiūriu bei suprasti, kad tiesos troškimas yra pirmoji žmogaus bendradarbiavimo su Dievu – mūsų sielos Kūrėju ir mūsų proto Tėvu – akimirka, paruošia ir nukreipia mus į naują santykį su Dievu: per malonę tapti mylimuoju Kristaus Tėvo sūnumi, gaunant *Jo paties* gyvenimą, *Jo paties* laimę, Jo paveldą.

Taigi, matome, kuo skiriasi prigimties ir malonės santykiai nuo santykių tarp žmogiškojo asmens ir Dievo sūnaus: pirmu atveju pasiliecame ties formaliosios priežasties tvarka¹, antru susiduriame su tikslo priežasties tvarka. Tai skatina žvelgti metafizinės išminties žvilgsniu... Suvokiame, kad šventasis Tomas yra ne prigimties, bet asmens teologas, nors tai iki galo atsiskleis tik tai mistinėje teologijoje, t.y. meilės ir tikslo teologijoje. Taip žvelgdami, galime atrasti, ko svarbaus bei įdomaus esama moderniojoje filosofijoje ir fenomenologijoje. Trokšdami suvokti dalykus teisingai, jokių būdu negalime pamiršti visos būties filosofijos plėtotės: ji pranoksta prigimtį ir užsibaigia asmens tyrinėjimu. O fenomenologija pasilieka ties išgyvenimais; deja, ji užskliaučia būtį² ir niekada jos nepasiekia! Tarsi protas galėtų būti savimi pačiu atmesdamas tai, kam jis yra pirmiausiai skirtas; tokiu atveju jam belieka kontempliuoti save patį... Kad protas ir tikėjimas galėtų bendradarbiauti, turime pasitelkti tokią filosofiją, kuri yra išmintis. Vien filosofija, kuriai pirmiausia svarbu pasiekti būtį, gali atrasti Dievo buvimą ir tapti išmintimi.

Iš prancūzų kalbos vertė Aisté Adomėnaitė

¹ „Sakoma, jog malonė pagal tai, kad ji yra kokybė, veikia sielą ne veikiančiosios, bet formaliosios priežasties būdu: kaip kad baltumas padaro baltu, o teisingumas – teisingu“ (*ST*, I-II, q. 110, a. 2, ad 1).

² Anot baisiųjų Husserlio žodžių.